

Abdulmecid, Muhammed (2022). Türkiye'deki Uygur Diasporasının Çıkarıldığı Çocuk Dergilerinin İncelenmesi: "Dört Kulak" Çocuk Dergisi Örneği, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2022/19, s. 1-17.

DOI: 10.46400/uygur.1063067

TÜRKİYE'DEKİ UYGUR DİASPORASININ ÇIKARDIĞI ÇOCUK DERGİLERİNİN İNCELENMESİ: "DÖRT KULAK" ÇOCUK DERGİSİ ÖRNEĞİ

[Araştırma Makalesi/Research Article]

Muhammed ABDULMECİD*

Geliş Tarihi: 25.01.2022

Kabul Tarihi: 23.05.2022

Öz

Bölgedeki istikrarsızlık ve savaş nedeniyle 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde başlanan Uygur göçü, 1980 ve 2009 sonrası olmak üzere farklı tarihlerde kitlesel göçler şeklinde kendini göstermiş ve 2015 yılına kadar devam etmiştir. Uygurların göç ettikleri ülkeler sınır komşuluğu nedeniyle ağırlıklı olarak Orta Asya Türk Cumhuriyetleri olmuştur. Coğrafi olarak uzak olmasına rağmen, kültürel olarak aynı dile, dinî inanca ve ortak tarihi geçmişe sahip olan Türkiye Cumhuriyeti de Uygurların göç menzilleri arasındadır. Türkiye'ye göç eden Uygurların hem siyasal hem de kültürel olarak varlıklarını sürdürmeye çalıştığı görülmüştür. Bu nedenle çıkarılan gazete ve dergi gibi çeşitli yayınlar bulunmaktadır. Göçün ilk yıllarında çıkarılan dergilerin çoğu Türkçe olarak çıkarılmış, kamuoyu ve farkındalık oluşturmayı amaç edinmiştir. Sonrasında, özellikle 2009 sonrası hem Uygurca hem daha çok kültürel ve edebî konuları temel alan dergiler de çıkarılmaya başlamıştır. Kültürel varlıklarını korumak, çocuklarını kültürel kimlik ve aidiyet, vatan ve vatanseverlik bilinciyle yetiştirebilmek Uygur diasporasını kaygılandıran hususlardır. Türkiye'deki ve yurt dışındaki tüm Uygur çocuklarını kültürel kimlik bilinci ve vatan severlik duygusuyla büyümelerine katkıda bulunmayı amaç edindikleri düşünülen dergiler 2017 yılında ancak yayın hayatına başlayabilmiştir. Bunlardan biri de "Dört Kulak" çocuk dergisidir. Bu çalışmanın amacı diasporik çocuk dergilerinde vatan-vatanseverlik konularının nasıl işlendiği, kültürel kimliklerini nasıl kurguladıkları ve bu kurguyu zamanın gereklilikleri ile nasıl ilişkilendirdiklerini "Dört Kulak" çocuk dergisi özelinde incelemektir. Yöntem olarak nitel doküman analizi kullanılmıştır. Diasporadaki Uygur çocuklarının vatan sevgisi, kültürel kimlik bilinci ve aidiyet duygusu ile yetişmesine katkıda bulunma amacı taşıdığı düşünülen dergi, içerik ve tasarımsal olarak çocukların kendi kültürel değer ve sembollerinin farkında olmalarına ve vatan sevgisini önemsetmeye verdiği önemle diğer çocuk dergilerinden ayrıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Uygur Diasporası, Çocuk Dergiciliği, Dört Kulak, Kültürel Kimlik, Vatanseverlik.

A REVIEW OF CHILDREN'S MAGAZINES PUBLISHED BY THE UYGHUR DIASPORA IN TURKEY: THE EXAMPLE OF "DÖRT KULAK" CHILDREN'S MAGAZINE

Abstract

The Uyghur migration, which started in the second quarter of the 20th century due to the instability and war in the region, showed itself in the form of mass migrations in different dates, such as 1980 and after 2009, and continued until 2015. The countries that Uyghurs migrated to were mainly Central Asian Turkic republics due to their border neighbourhood. Despite being geographically distant, the Republic of Turkey, which has the same language, religious belief and common historical background culturally, is also among the migration ranges of the Uyghurs. It has been seen that the Uyghurs who immigrated to Turkey tried to maintain their

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İletişim Bilimi ve İnternet Enstitüsü, Medya ve İletişim Çalışmaları Bölümü, e-posta: m.abdulmecid786@gmail.com
Orcid: 0000-0003-3300-1387

existence both politically and culturally. For this reason, there are various publications such as newspapers and magazines. Most of the magazines published in the first years of migration were published in Turkish and aimed to create public opinion and awareness. Afterwards, especially after 2009, magazines both in Uyghur and based on mostly cultural and literary issues also started to be published. Preserving their cultural assets and raising their children with the awareness of cultural identity and belonging, homeland and patriotism are issues that worry the Uyghur diaspora. The magazines, which are thought to contribute to the bringing-up of all Uyghur children in Turkey and abroad with a sense of cultural identity and patriotism, only started their publication life in 2017. One of them is the "Dört Kulak" children's magazine. The purpose of this study is to examine how patriotism issues are handled in diasporic children's magazines, how they construct their cultural identities and how they relate this fiction to the necessities of the time, in the context of the "Dört Kulak" children's magazine. Qualitative document analysis was used as a method. The magazine, which is thought to contribute to the bringing-up of Uyghur children in the diaspora with patriotism, awareness of cultural identity and sense of belonging, differs from other children's magazines in terms of content and design, with the importance it attaches to children's awareness of their own cultural values and symbols and to the love of homeland.

Keywords: Uyghur Diaspora, Children's Magazine, Dört Kulak, Cultural Identity, Patriotism.

Giriş

Uzun süre devam eden istikrarsızlık ve son olarak 1949'daki Çin işgali, Doğu Türkistan'ın çoğunluğunu oluşturan Uygur Türkleri başta olmak üzere diğer Türki milletleri farklı ülkelere göç etmeye mecbur bırakmıştır. Doğu Türkistanlıların ilk göçleri 1940-1960 yılları arasında, kitlesel ve bireysel olmak üzere devam etmiştir. 1980'lerde Mao'nun ölümü ve Deng'in iktidara gelmesi sonucunda Çin'in devlet sisteminde yaşanan reformlar sırasında yine birçok Doğu Türkistanlı göç etmeyi tercih etmiştir. 2009 yılında Doğu Türkistan'ın başkenti Urumçî'de meydana gelen katliam sonrası ise üçüncü göç 2015 yılına kadar devam etmiştir. Doğu Türkistanlıların göç ettiği ülkeler arasında, sınır komşuluğu nedeniyle Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan gibi Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin yanı sıra Afganistan ve Pakistan da yer almaktadır. Coğrafi olarak Doğu Türkistan ile Türkiye arasında uzun bir mesafe olmasına rağmen tarih, kültür, dil, din ve soy bağları nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti de Doğu Türkistanlıların yoğun olarak göç ettiği ve diasporik topluluk oluşturdıkları ülkedir.

Doğu Türkistanlı göç topluluğunun büyük grubunu oluşturan Uygur Türkleri göç ettikten sonra, Türkiye'de hem siyasal anlamda hem de kültürel anlamda varlıklarını sürdürmek için farklı faaliyetlerde bulunmaktadır. Kurdukları sivil toplum kuruluşları aracılığıyla Doğu Türkistan'da yaşanan sıkıntılarla ilgili farkındalık yaratmak, kamuoyu oluşturmak için çalışmış ve bunu yaparken özellikle göçün ilk dönemlerinde gazete ve dergi gibi kitle iletişim araçlarından yararlanmıştır. Diğer taraftan kültürel anlamda dil, örf-adet, gelenek ve edebiyat gibi konularda da kendi varlıklarını korumak için çaba sarf etmiştir. Özellikle, ikinci ve üçüncü göçün yaşandığı 1980 ve 2009 sonrası Türkiye'ye göç eden Doğu Türkistanlıların durumu ilk göç mensuplarından farklıdır. Bunlar kendi kültürü ve Uygur kimliğine daha çok bağlılık göstermektedir. Türkiye'deki Uygur diasporası, özellikle 2009 sonrası göç eden Uygurların kültürel kimlik bilinci ve vatanseverlik duygularının daha canlı tutulmasında gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla kurulan ulus ötesi ağların ve online ortamlarda Uygurlarla ilgili kültürel ve millî sembollerin dolaşımı önemli rol oynamaktadır.

Günümüzde dünyanın birçok ülkesine dağılmış vaziyette olan Uygurların en büyük kaygısı çocuklarını Uygur millî, kültürel kimliği ve vatan sevgisiyle büyütme. Bu amaçla geliştirilen farklı web siteleri, online ve offline ana dil kursları, ana dil nutuk yarışmaları,

çocuk şiir okuma festivalleri, çocuk yazarlar yarışmaları gibi etkinlikler bunların örnekleridir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin diaspora çocuklarının eğitimindeki yeri hakikaten önemlidir. Ancak her zaman bilgisayar, tablet ya da akıllı telefonlarla yürütülen bu eğitimin yanı sıra çocukları okumaya alıştırmak, fikir yürütmelerine, yaratıcı düşüncelerine fırsat yaratmak gibi konularda çocuk dergilerinin de rolü vardır. Bu kapsamda ebeveynler de dergileri çocuklarla birlikte okuyabilir, birlikte düşünebilir, kültürel unsurları açıklayarak çocukların ilgisini arttırabilirler.

Türkiye'deki Uygur diasporasının çıkardığı çocuk dergilerinde vatanseverlik konularının nasıl işlendiği, kültürel kimliklerini korumak ve sürdürmek için kültürel kimliklerini nasıl kurguladıkları ve bu kurguyu zamanın gereklilikleri ile nasıl ilişkilendirdikleri üzerine odaklanan bu çalışmada, ilk olarak diaspora kuramı üzerinde durulacaktır. İkinci olarak Türkiye'deki Uygur diasporasının oluşum süreci ve Uygur diasporasının çıkardığı dergiler kısaca açıklanmaya çalışılacaktır. Son bölümde ise Türkiye'de Uygurca olarak çıkarılan "Dört Kulak" çocuk dergisi nitel içerik analizi ile incelenecektir.

1. Kuramsal Çerçeve: Diaspora

Diaspora, Yunanca "dia" (saçılmak) ve "spora" (tohumlar) sözcüklerinin birleşiminden oluşur (Dufoix, 2011: 1). Yunanca bir sözcük olan diaspora kelimesinin anlamı ve kökenine ilişkin farklı görüş ve tartışmaların olmasına rağmen genel olarak "dağılma ve saçılma" anlamına geldiği üzerinde uzlaşma olduğunu ifade etmek mümkündür (Dufoix, 2011: 27). Kavramın kelime anlamına bakıldığında Oxford sözlükte, ilk olarak "ana yurtlarından diğer ülkelere yaşamak ve çalışmak için göçmüş Yahudilerden söz edilmekte; ikinci anlamıyla ise kendi ülkeleri dışında yaşayan herhangi bir halk veya grup" şeklinde ifade edilmektedir (Hornby, 2001: 321). Türk Dil Kurumunun sözcüğünde ise diaspora "herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer" ya da "herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu, kopuntu" olarak ifade edilmektedir (URL-8). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) diasporayı daha geniş bir anlatımla "vatanından ayrılmış fakat bağlarını sürdüren etnik ve ulusal toplum üyeleri olarak" ifade etmektedir. Aslında diaspora kavramı anavatanın dışında yaşayan ancak ilişkilerini sürdüren "orada/burada anlayışını" devam ettiren insanları anlatmaktadır (Ionescu, 2006). Taahhüdü ulusal sınırları aşan diaspora trans-global bir varlığa sahiptir (URL-9). Genel olarak diaspora, hem belirli bir noktadan başlayan dağılmayı ifade etmek için kullanılan bir terim hem ulusal ya da dinî bir topluluğun bir ya da birden fazla ülkede cemaatleşmiş ve örgütlenmiş hâli hem de birden fazla yurda dağılmış nüfusu, bu nüfusların dağıldıkları coğrafyaları, belirli bir coğrafya ile sınırlı olmayan her türlü ilişki ve iletişimi ifade etmektedir (Dufoix, 2011: 13).

Diaspora tanımlarında iki kategori bulunmaktadır: İlk kategori Yahudi diasporasını ideal tür ve model olarak almaktadır. Bu diaspora kategorisinin temel özelliği, yurda bağlılık ve geri dönüş mitinin oluşudur. İkinci kategori, esas olarak Afrikalıların deneyimlerine dayanarak diasporayı yerinden edilmişlik, sürgün ve dışlanmaya yönelik tepkilerle değerlendirir. İkinci kategoride "yurt" arzusu, ülke arzulamakla aynı şey değildir (Alinia, 2007: 98'den akt. Yavuz, 2017: 170). Göç toplulukları ile diasporik topluluklar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır (Cohen, 1997: 180-187). Butler (2001), diaspora topluluklarının dört temel özelliğinden bahsederek bu farkları aşağıdaki gibi özetlemiştir:

- İlk özellik, diaspora topluluklarının iki ya da daha fazla yere dağılımıdır; bu özel dağılım şekli, farklı diaspora toplulukları arasında bir bağ kurulabilmesi için gerekli bir ön koşuldur.
- İkinci özellik, diasporanın farklı parçalarını birleştiren iç iletişim ağlarıdır ki bu ağlar onları diğer göç türlerine maruz kalan farklı topluluklardan ayırır.

- Üçüncü özellik, ortak bir anavatan mitolojisine sahip olmaktır; bu durum diasporanın gelişebileceği temeli sağlar.
- Dördüncü özellik, göç edilen ülkeden yabancılaşma, anavatana dönme isteği, anavatanla devam eden ilişkilerdir (Butler, 2001).

Cohen (1997), hem Yahudi diasporasının genel özelliklerini hem de gittikçe daha geniş bir anlamda kullanılan diaspora teriminin gelişimini kapsayacak bir kavramsal çerçeve çizilmesi gerektiğini vurgulamakta ve dokuz özellik sıralamaktadır:

1. Ana yurttan genellikle travmatik bir şekilde ayrılma (savaş, sürgün, hastalık vb.),
2. Ana yurttan iş aramak, ticaret veya kolonyal amaçlar gibi nedenlerle ayrılma,
3. Kolektif bir hafıza ve ana yurda ilişkin mitos,
4. Varsayılan ana yurdun idealize edilmesi,
5. Geri dönüş hareketleri,
6. Uzun zamandan beri devam ettirilen güçlü bir etnik grup bilinci,
7. Ev sahibi toplumlarla sorunlu bir ilişki,
8. Diğer ülkelerdeki soydaşlarla birlikte dayanışma duygusu,
9. Hoşgörülü ev sahibi devletlerde, daha iyi bir yaşam kurma ihtimalinin bulunmaması (Cohen, 1997: 180-187).

Butler (2001) ve Cohen (1997)'in ifadelerinden hareketle söylemek gerekirse, Uygurların diğer göçmenlerden farkı, Uygurların göçü anavatanlarının işgali sonucu meydana gelen savaş ve çatışmalardan kaynaklanmaktadır. Uygurlar ikiden fazla ülkeye dağılmış vaziyettedir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, Afganistan, Pakistan, Türkiye, Avrupa Birliği ülkeleri, ABD ve Kanada'da çok sayıda Uygur yaşamaktadır. Farklı ülkelerde yaşayan Uygurlar arasında iç iletişim ağı bulunmaktadır. Farklı STK'larla siyasi, kültürel faaliyetlerini birlikte yürütmektedir. Uygurlar bir anavatan mitolojisine sahiptir. En büyük hayalleri bağımsız devletlerini tekrar inşa etmektir. Anavatanı ile ilişkilerini sürdürmeye çalışmaktadır, kendi kimliği ve kültürel unsurlarının bilincindedir ve bunları gelecek nesillere aktarma çabası içindedir. Türkiye'de olmasa da Kazakistan, Kırgızistan gibi ülkelerde zaman zaman dışlanmaya ve linçe uğramaktadır. Kriz ve acil durumlarda dünyadaki tüm Uygurlar dayanışma içerisinde hareket etmektedir. Örneğin pandemi döneminde tüm dünyadaki Uygurlar bir bağış web sitesi oluşturarak Türkiye ve Pakistan'daki ihtiyaç sahibi Uygurlara ulaştırmıştır. Uygur diasporası 1950 yılından itibaren varlığını sürdürmekte, günümüzde ilk göçlerden bu yana üçüncü nesil dönemi başlamış durumdadır.

2. Türkiye'deki Uygur Diasporasının Kısa Tarihi ve Çıkardığı Dergiler

2.1. Türkiye'deki Uygur Diasporasının Kısa Tarihi

Yakın tarihte Doğu Türkistan'dan diğer ülkelere göç hareketleri 20. yüzyılın ikinci çeyreğinde başlamıştır. 1933 yılında kurulan Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti ve 1944 yılında kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti komünist Çin tarafından işgal edilmiştir (Tursun, 2020: 236). Ülkenin işgal sırasında ve işgalden sonra farklı tarihlerle farklı göç hareketleri meydana gelmiş, Türkiye'ye kadar uzanan meşakkatli yolculukları başlamıştır.

Doğu Türkistan'daki Uygur ve Kazak Türklerinin Hindistan ve Pakistan'a göçleri 1930-1940 yıllarında olmuştur. Ama kültür ve dildeki farklılıklardan dolayı Uygurlar ve Kazaklar Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. 1950'de ikinci Kazak göç kafilesi Tibet üzerinden Keşmir'e gelmiş, bunlar 1930 tarihinde göç edenlerle beraber Türkiye'ye göç edebilmeleri

için Türkiye Cumhuriyeti'ne başvuruda bulunmuştur. 1952'de Adnan Menderes başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nda alınan kararlar bu göçmenler, iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye kabul edilmiştir. Bu grup Zeytinburnu, Tuzla ve Sirkeci'deki göçmen misafirhanelerine yerleştirilmiştir. Göç edenlerin belli bir sayısı yoktur. Ama 18,000-50,000 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Hayatta kalıp Türkiye'ye gelenlerin sayısı sadece 1850 kişidir (URL-10). Bu göçün akabinde 1952'den 1960'a kadar 500 kadar göçmen kendi imkânlarıyla Türkiye'ye gelmiştir. Bu göçmenlerden 160 hane Niğde'ye, 63 hane Konya'ya, 100 hane Kayseri'ye, 56 hane Aksaray'a ve 150 hane Manisa Salihli'ye yerleştirilmiştir (Güldeş, 2008). 1960 yılının Ağustos ayında Pekin'de imzalanan "Afganistan ile Çin arasında sınır serbestliği" anlaşmasından haberdar olan Mehmet Kasım Cantürk, 130 kişilik bir kabile oluşturmuş ve 1961 yılında Afganistan'a göç etmiştir (Tuncer, 2014: 272). 1961 yılında Afganistan'a göç eden Doğu Türkistanlıların Türkiye'ye iskânlı göç olarak getirilmesi için bazı arayışlarda bulunulmuş ve Türkiye Hükümeti'nin olumlu yanıt vermesiyle Afganistan'da bulunan Doğu Türkistanlıların bir kısmı Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak yerleştirilmiştir (Tuncer, 2018: 217). Doğu Türkistan'ın Yarkent, Kaşgar ve Gulca vilayetlerinden toplam 600 kadar Uygur Türkü 1959 -1960 ve 1961 yıllarında kafiler halinde Afganistan'a göç etmiştir. 1965 yılının Ekim ayında toplam üç kabile halinde 234 kişi, 1967 yılında 74 kişi olmak üzere 308 kişi Türkiye'ye iskânlı göçmen olarak kabul edilmiştir. Bu Uygur Türkleri Türkiye'de ise Kayseri'ye iskânlı göçmen olarak yerleştirilmişlerdir (Göktürk, 2005).

Bu ana göçlerin dışında, 1980'li yıllarda Çin'deki açıklık ve reform politikasından yararlanarak birçok Doğu Türkistanlı Türkiye'deki akrabalarını görmek amacıyla Türkiye'ye gelmiş, parçalanmış ailelerin birleşimiyle yüzlerce Doğu Türkistanlı göçmen Türkiye'ye yerleşmiştir. Ayrıca son yirmi yıldır devlet kanalıyla 300'ün üzerinde Doğu Türkistanlı öğrenci Türkiye'ye gelmiştir. Tüm bu gelenlerle beraber ağırlıklı olarak İstanbul ve Kayseri'de yaşayan Doğu Türkistanlıların nüfusu 20 bin civarında tahmin edilmektedir (Hacaloğlu, 2002: 33-34). Ancak bu 20 bin kişi Kazak ve Uygur göçmenlerin her iki grubunu da yansıtmaktadır. Bu rakam içerisinde Türkiye'de yaşayan Uygurların sayısı, 1980'li yıllardan sonra göç ederek gelenler ağırlıklı olmak üzere 5 bin civarındadır. Bunlardan 4 bini İstanbul'da, bini Kayseri'de ikamet etmektedir (Nurala, 2007'den akt. Güldeş, 2008: 10).

1980-2015 yılları arasında göç eden Uygur Türklerini genellikle iki kategoride toplamak mümkündür. İlki, Çin'in resmî yasal pasaportlarını çeşitli yollardan temin ederek yurt dışına çıkanlardır. Bu grup Uygur Türklerinin çoğu, başta Batılı ülkeler olmak üzere Türkiye ve Mısır gibi Müslüman ülkelerdeki okullara kaydını yaptırarak buralarda kalanlar ile ticaret, seyahat bahanesi ile Batı Türkistan Cumhuriyetleri ile Türkiye'de yasal yollardan temin ettikleri ikamet ile kalmaya devam edenlerdir. Bunun dışında Batılı ülkelerde yaşayan akrabalarının yanlarına göç edenler de bulunmaktadır. İkinci bir grup Uygur Türkleri ise Çin devletinin ilgili birimlerinden herhangi bir yasal belge/pasaport benzeri belgeleri temin edemeyip kaçak yollardan Çin'in güney sınırlarından Laos, Vietnam, Tayland ve Malezya gibi ülkelere geçen sayıları on binlerin üzerinde olan kitledir (Karluk, 2020: 260). Binlerce Uygur'un ölümü, yaralanması, kaybolmasıyla sonuçlanan 5 Temmuz 2009 katliamından sonra Uygurlar Çin'in iç bölgelerine girerek Vietnam, Laos, Kamboçya, Tayland üzerinden Malezya'ya gelmiş ve Malezya'daki Türk konsoloslughuna sığınarak Türkiye'ye gelme talebinde bulunmuş ve yaklaşık 15 bin Uygur bu yollarla Türkiye'ye gelmiştir. Bu göç 2015 senesine kadar devam etmiştir (Karluk, 2020: 260). Yukarıda bahsi geçen kısıtlı kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanarak Türkiye'de yaklaşık 50 bin Doğu Türkistanlı'nın bulunduğunu söylemek mümkündür.

2.2. Türkiye’deki Uygurların Çıkardıkları Dergiler

Türkiye’ye yerleşen Uygurlar, kurdukları dernek ve vakıf gibi sivil toplum kuruluşları ile anma günleri ve sempozyumlar, kültürel faaliyetler, protesto gösterileri ve mitingler, sosyal faaliyetler, yayın faaliyetleri gibi faaliyetlerde bulunarak varlıklarını korumaya çalışmıştır. Bu faaliyetlerin en başında ve etkili olanı ise yayıncılık faaliyetleri olmuştur.

Uygurların Türkiye’de çıkardıkları ilk dergi “Doğu Türkistan’ın Sesi”, 1984 yılında İsa Yusuf Alptekin riyasetinde Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak İstanbul’da üç ayda bir yayımlanmaya başlanmıştır. Dergi 1986 yılında Doğu Türkistan Vakfı’nın kurulması ile 11.-12. sayıdan itibaren vakfın yayın organı olmuştur. (Bekin, 1986: 2). Dergi 1991 yılında 29. sayıdan itibaren Türkiye Türkçesi ve diğer Türk şiveleri ayrı, İngilizce ve Arapça ayrı iki nüsha olarak çıkmaya başlamıştır (Bekin, 1991: 2). 2000 yılında 58. sayıdan itibaren maddi sebepler nedeniyle Türkçe dışındaki diğer nüshalara son verilmiştir (Bekin, 2000: 3). “Doğu Türkistan’ın Sesi” dergisi 23 yıllık yayın hayatı içerisinde yayın politikalarında birtakım değişiklikler yapmış, bazen ekonomik sıkıntılarla aksamalar yaşamış, sonuç itibari ile 2007 yılına kadar 68 sayı yayımlanabilmiştir.

Bir diğer dergi ise 19 Ekim 1993 tarihinde kurulan Doğu Türkistan Dayanışma Derneği tarafında çıkarılan “Ana Yurt Doğu Türkistan Dergisi”dir. Ancak dergi sadece bir sayı yayımlanabilmiştir (Güldeş, 2008: 40). Bir diğer dergi ise “Gökbayrak Dergisi” olup Kayseri’de 31.05.1989 tarihinde kurulan Doğu Türkistan Kültür ve Dayanışma Derneği’nin yayın organı olarak 1994 yılının Ocak ayından itibaren çıkmaya başlamıştır. Derginin künye bilgisinde fikir ve kültür konularına odaklanıldığı açıklanmış ayrıca tirajı ve dağıtım bilgilerinden de bahsedilmiştir: “Dergimiz 3000 adet basılmakta olup iki ayda bir yayımlanmaktadır. 300 adet 33 ülkeye, 1800 adet ise başta Başbakan, Bakan, milletvekilleri, yabancı ülke elçilikleri, üniversiteler ve 81 vilayete ve belediye başkanlarına protokol olarak gönderilmektedir. 900 adet abonelerimize ulaştırılmaktadır” (URL-1). Dergi 2007 Temmuz-Ağustos 78. sayısı itibariyle 14. yayın yılını tamamlamıştır. Derginin yurt içi ve yurt dışı temsilcilikleri bulunmakta, kayıtlı abone sayısı ise bine ulaşmıştır. Dergide ele alınan başlıca konular; Doğu Türkistan’ın tarihi ve kültürü, Çin-Doğu Türkistan ilişkileri ve Doğu Türkistan ile ilgili kuruluşların faaliyetleridir. Dergide konular sadece Doğu Türkistan ile sınırlandırılmamış, Türk tarih ve kültürü ile ilgili çeşitli makaleler yayımlanmıştır. Çıkarılan bu dergilerin hepsi neredeyse aynı amaçlara sahiptir (URL-2). 2007 yılından itibaren derginin basılı olarak yayımlanmadığı, elektronik olarak da yayımlanmaya başladığı görülmüştür.

2010 yılında *Siracettin Azizi* “Meripet” adında bir dergi yayına başlamıştır. 2021 yılının Ağustos ayına kadar 34 sayısını tamamlayan dergi, ağırlıklı olarak dinî konulara odaklanmakla birlikte, sosyal ve güncel konulara da yer vermektedir. Dergi ilk yıllarında sadece basılı olarak yayına başlamış, 2016 yılından itibaren hem basılı hem de elektronik olarak yayımlanmaya başlamıştır. Derginin Türkiye dışında Japonya, Almanya, Finlandiya, Kanada, Suudi Arabistan vb. devletlere dağıtımı bulunmaktadır.

2013 yılında Nur Ahmet Kurban tarafından “Ana Yurt” adında bir dergi yayımlanmaya başlamış, 2017 yılına kadar 9 sayı yayımladıktan sonra yayına son verilmiştir. Dergi kapağında altı ayda bir yayımlanan fikrî ve ilmî dergi olduğu belirtilmiştir. Derginin elektronik dergi olduğu görülmektedir. 2017 yılında Murat Orhun “İz” adında bir edebî dergi yayımlamaya başlamış ancak sadece bir sayı yayımlamıştır. 2018 yılına ise Murat Orhun derginin adını “İzdinish-Arayış” olarak değiştirmiştir. Dergi üç ayda bir yayımlamaya başlamış ve günümüzde elektronik olarak yayın hayatına devam etmektedir. Dergi kapağında özel olarak “Uygur edebiyatına ithaf edilen dergi” yazısı yer almaktadır.

2020 yılına geldiğinde Türkiye’de üniversite öğrencilerinden oluşan bir grup genç “Şafak” adını verdikleri bir edebî dergiyi elektronik olarak çıkarmaya başlamıştır. Derginin üç ayda

bir yayımlanan elektronik dergi olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Dergi hâlen yayına devam etmektedir. Ağustos 2020 yılına geldiğinde ise İstanbul'daki Doğu Türkistan Ulemalar Derneği tarafından "Ulemalar" adındaki dinî araştırmalar dergisi hem basılı hem de elektronik olarak yayımlanmaya başlamıştır. Yine 2020 yılının Ağustos ayında İstanbul'da bulunan Doğu Türkistan Basın ve Medya Derneği Uygurca, Türkçe, İngilizce, Arapça olmak üzere dört dilde aylık olarak yayımlanan "İstiklal Avazı Dergisi"ni elektronik olarak yayımlamaya başlamıştır. 2021 yılının Şubat ayında Uygur Araştırma Enstitüsü, üç ayda bir "Uluslararası Vaziyet ve Doğu Türkistan" adındaki dergiyi yayımlanmaya başlamıştır. Derginin siyasal, sosyal ve ekonomik bilimsel araştırmalar dergisi olduğu belirtilmiştir. Dergi hem basılı hem elektronik olarak yayımlanmaktadır. 2021 yılında yayımlanan diğer bir dergi ise "Kutadgu Bilig Enstitüsü" tarafından yılbaşında çıkarılmaya başlayan "Bilim Güç" adındaki fen bilimleri araştırma dergisidir. Dergi, özel olarak fen bilimlerine odaklanmakta, fen bilimlerinde uzmanlaşan Uygur akademisyenlerin alanlarıyla ilgili araştırmalarını yayımlaması amaçlanmaktadır. Hem basılı hem elektronik olarak yayımlanmaya başlayan derginin altı ayda bir yayımlanacağı belirtilmiştir (URL-3).

Türkiye'deki Uygurların yayın faaliyetlerine genel olarak göz attığımızda, ilk göç çağlarında ağırlıklı olarak siyasal amaçlı yayınlara önem verildiği ve bunların Türkçe ve diğer dillerde yayımlandığı görülmektedir. Sonraki göç sonrası ise din, kültür, edebiyat, siyaset olmak üzere birçok alanda yayın yapılmakta olduğu ve bunları Uygurca olarak gerçekleştirmekte oldukları anlaşılmaktadır. Bunu birkaç nedenle açıklamak mümkündür:

- 1) İlk göç mensupları daha çok sıcak çatışma esnasında yurttan ayrıldıkları için anavatanlarındaki siyasi zorlukları dış dünyaya duyurmayı hedeflemişlerdir.
- 2) Uygurların Türkiye'ye ilk göçünün yaşandığı 1950'li yıllarda göç mensupları, genel olarak ailelerinden parçalanmış şekilde Türkiye'ye gelebilmişlerdir. Göç esnasında kimisi erkeklerini, kimisi kadınlarını kaybetmiş ya da memleketlerinde bırakarak göç etmişlerdir. Türkiye'ye geldikten sonra burada evlenmişlerdir. Ana ya da baba tarafından Türkiye Türkü olan Uygurların Uygur kültürüne sınıksız sarılma ve çocuklarına benimsetme çabaları yeterli olmamış ya da lüzum görülmemiştir.
- 3) İki ve üçüncü göçün mensupları genel olarak ailece ya da ailenin büyük çoğunluğuyla göç etmeyi başarmıştır. Dolayısıyla memlekette Uygur olarak doğan, Uygurcanın mevcut olduğu ortamda bir süre yaşayıp sonra buraya gelen gelen çocukları Uygur olma bilinci ile yetiştirme motivasyonunun daha yüksek olduğu düşünülmektedir.
- 4) Özellikle üçüncü göçün yaşandığı sıralarda iletişim teknolojilerindeki gelişmeler çeşitli ülkelerde yaşayan Uygurlar arasında iç ağın oluşmasına imkân tanımıştır. Bu vesile ile farklı ülkelere yayılan Uygurlar arasında ortak kültürel bilinç ve aidiyet duygusu güçlenmiştir. Bu duygu ve bilinci sürdürmek, gelecek nesillere aktarmak için farklı yayın vasıtaları çıkarılmaya başlamıştır.
- 5) 2009'dan sonra eğitim için gelip Doğu Türkistan'a geri dönemeyen aydın kesim de Türkiye'ye yerleşmiş, kimileri devlet kurumlarında, kimileri eğitim kurumlarında çalışmaya başlamıştır. Bu aydınlar Uygurların diaspora hayatını kendi millî ve dinî değerleriyle, kültürel kimlik bilinciyle sürdürmesi gerektiğini düşünmüş olmalıdır ki 2017'den itibaren çeşitli amaç ve konularda hem sosyal hem kültürel hem bilimsel hem deneme tarzı dergileri çıkarmaya başlamıştır. Böyle olmasının bir diğer nedeni ise artık elektronik olarak yayımlanan dergilerin çıkarılması ve dağıtımını için basılı dergiler gibi maliyet kaygısının olmamasıdır.

3. Türkiye’deki Uygur Diasporasının Çıkarıldığı Çocuk Dergilerinin İncelenmesi: “Dört Kulak” Çocuk Dergisi Örneği

Türkiye’deki Uygur diasporasının çıkardıkları dergiler incelendiğinde 2017 yılına kadar çocuklarla ilgili herhangi bir dergiye rastlanılmamaktadır. 2017 yılına geldiğinde ise hem Uygurlar tarafından hem Uygurca olarak çocuk dergileri çıkarılmaya başlandığı görülmüştür. Bunların ilki Evlat Grubu tarafından 2017 yılında çıkarılan dinî içerikli çocuk dergisi olan “Siyer Çocuk” dergisi, diğeri ise daha çok kültüre ve edebî konulara odaklanan “Dört Kulak” çocuk dergisidir.

3.1. “Dört Kulak” Çocuk Dergisinin Genel Özellikleri

Dergi 65 sayfadan oluşmakta, üç ayda bir ve renkli olarak basılmaktadır. Derginin boyutu 29×21 şeklinde tasarlanmıştır. Derginin edebî ve kültürel konulara, özellikle ana dil üzerine odaklandığı görülmektedir. Dış ve iç kapak, içerik kısımlarında çocukların dikkatini canlı renkler ve renk kombinasyonlarıyla canlı tutmak ve bu sayede çocukları cezbetmek hedeflenmiştir. Aşağıda yer alan iki görselde Dört Kulak çocuk dergisinin dış ve iç kapak görsellerinden örnekler verilmektedir.

Görsel 1: Dört Kulak çocuk dergisinin dış kapak dosyaları (URL-4).

Görsel 2: Dört Kulak çocuk dergisinin iç kapağı (URL-5).

Yukardaki görsellerden de anlaşılacağı üzere, dış kapaklarda Uygur kültürünü yansıtacak görsel tasarımlar yer alırken iç kapaklarda Uygurların tarihî şahsiyetlerinin bulunduğu görülmektedir. Dört Kulak çocuk dergisinin kapağı, kapak dosyası ve içerikleri genel olarak çıkarıldığı aylara göre şekillenmektedir. Örneğin, dergi bahar döneminde çıkarılıyorsa baharı anımsatan yeşil renklerle donatılmakta ve temalandırılmaktadır. Diğer taraftan bazı sayılarda Uygur millî kıyafetlerini giyen çocuklar ya da şahısların çizgi resimleri kapakta çocukların ilgisini çekecek şekilde tasarlandığı görülmektedir. Tablo 1'de Dört Kulak çocuk dergisinin kapak temaları yer almaktadır.

Yıllar	Sayı	Aylar	Tema
2019	Sayı 1	Ocak-Şubat-Mart	Göklem (mavileşmek) için / heybemde ne var? Açın, bileceksiniz
	Sayı 3	Temmuz-Ağustos-Eylül	Altın güz / sarardı güzümüz, yemyeşil hâlâ arzularımız
	Sayı 4	Ekim- Aralık-Kasım	Bembeyaz kış / ak taş, gök taş, soğuk ile biz arkadaş
2020	Sayı 5	Ocak-Şubat-Mart	Yeşil hayat / yine bahar, yine güller, gül üstünde çocuklar güler
	Sayı 6	Nisan-Mayıs-Haziran	Güneş çıktı / kabak ektim içime, çocukluğum sığar sepetime
	Sayı 7	Temmuz-Ağustos-Eylül	Yola çıkıt / çantamı aldım elime, "vatan" diye yazdım yoluma
	Sayı 8	Ekim- Aralık-Kasım	İlık gönül / kar yağdı lapa lapa, oynuyoruz hoplaya zıplaya
2021	Sayı 9	Ocak-Şubat-Mart	Tan ağardı / güldüğümde bahar, yüzümüzde güneş yağar
	Sayı 10	Nisan-Mayıs-Haziran	Dut düştü / dutu silktik, geliniz, gül sofrayı kurunuz
	Sayı 11	Temmuz-Ağustos-Eylül	Arzu Yolunda / gökteki yıldızlar, bizi bekleyiniz

Tablo 1: Dört Kulak çocuk dergisinin kapak temaları

Derginin birinci sayısı, yani 2019 Ocak-Şubat-Mart sayısında bahara doğru bir ilerlemeyi yansıtan kapak dosyası hazırlanmış ve kapağa Uygur millî kıyafeti giyen bir erkeğin çizgi resmi verilmiştir. Üçüncü sayısında güz aylarını yansıtan sarı renkle birlikte Uygur geleneksel tuğla evleri kapak dosyası olarak hazırlanmıştır. Dördüncü sayısında bembeyaz kar, kapağın konusu olmuştur. Beşinci sayısında bahar mevsiminin yemyeşil yollarında, Uygur şapkası ve baş örtüsü takan erkek ve kız çocukların okula doğru yürüdüğü işlenmektedir. Altıncı sayısında büyük kabağa benzeyen bir eve doğru sepetiyle yürüyen bir Uygur kıza kapak dosyası olarak sunulmaktadır. Yedinci sayısında bir kız çocuğunun yolculuk hazırlığı yansıtılmakta ve bu yolculuğun "vatan" olduğu temada yazılı olarak verilmektedir. Sekizinci sayısında kardan adam yapan bir kız çocuk kapak dosyasında yer almakta, çizgi resimdeki kızın elbiselerinin

Uygur kültürünü yansıttığı görülmektedir. Dokuzuncu sayısında bahar mevsiminin yeşil çimenlerinde kitap okuyan bir erkek çocuk ile çiçeklere su veren bir kızın kapak dosyası hazırlanmıştır. Onuncu sayısında yazın ortalarında dut silkmekte olan altı çocuğun çizgi resmi verilmekte ve Uygur köylerindeki çocukların yaz aylarındaki hayatı yansıtılmaktadır. On birinci sayıda yani 2021 Temmuz-Ağustos-Eylül sayısında “arzu yolunda” temasıyla ilgili olarak bir şeyleri düşünerek yürümekte olan üç çocuğun resmi kapak dosyası olarak sunulmuştur. İncelenen tüm sayılarda göze çarpan özellik ise kapak dosyasında sunulan çizgi resimlerdeki çocukların hemen hemen hepsinin Uygur kıyafetlerini giymiş olmasıdır.

Derginin incelenen sayılarının arka kapağında ise Uygurların önemli şairlerinin iki kıtalı şiirleri verilmektedir. Derginin ön iç kapağı ise genel olarak üçe ayrılmakta, derginin yayımlandığı yıl ve aylar renkli olarak tasarlanmakta, Uygurların tarihî şahsiyetleri ve onların cümlelerine yer verilmekte, sayfanın alt kısmında ise derginin yayımlandığı tarih içerisindeki önemli günler, bayramlar belirtilmektedir. Örneğin, derginin Ocak-Şubat-Mart sayılarında 21 Şubat Dünya Ana Dil Günü, 21 Mart Nevruz Bayramı yer almaktadır.

Derginin incelenen sayılarının hepsinde reklam bulunmaktadır. Reklamlar derginin okurları olan çocuklara hitap etmektedir. Reklam konuları Uygur çocuklar için yazılan yeni kitaplar, çıkarılan gazete ve dergiler, çevrimiçi ana dil okulları, çevrimiçi robot sınıfları, Uygurca çocuk sosyal medya kanalları yer almaktadır.

Derginin hedef kitlesi yani kaç yaşındaki çocuklara sesleneceği dergide belirtilmemiştir. Ancak kapak dosyası ve içeriklere bakıldığında, içeriklerin esnekliğinden 7-16 yaş aralığında çocuklara yönelik olduğu tahmin edilmektedir. Derginin bölümleri ve ayrılan sayfa miktarı şöyledir: Söyleyecek çok şeyim var (10 sayfa), Bilim insanı olursan âlem senindir (6 sayfa), bizim şarkımız (6 sayfa), On parmağım on tane çiçek (9 sayfa), Çatla taş (9 sayfa), Oynayan bir çocuğum ben (14 sayfa), Ana dilim-zengin dilim (5 sayfa).

Dergide yer alan bölümler ve içerik türleri çocukların ilgisini çekecek görsellerle desteklenmektedir. “Söyleyecek Çok Şeyim Var” bölümünde çocukların diaspora hayatı, çocuksu düşünceleri yansıtılmaktadır. “Benin Arzum, Benim Ümidim, Benim Gayem, Benim Rüyam, Benim Okulum” gibi çeşitli temalar altında çocukların vatan özlemleri, geri dönüş istekleri yansıtılmaktadır. “Bilim İnsanı Olursan Alêm Senindir” bölümünde farklı ülkelerde okuyan başarılı öğrencilerin hikâyeleri aktarılmakta ve onların en büyük hayallerinin Uygurlar için bir şey yapabilmek, vatan için katkıda bulunmak olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmaktadır. Aynı bölümde yurt dışında okuyan başarılı akademisyen ve bilim insanlarının çocukluk hikâyeleri ile çocukları daha çok çalışmaya teşvik edilmeye çalışılmaktadır. “Bizim Şarkımız” bölümünde çocuk şiirleri ve Uygurların ünlü isimlerinin şiirleri verilmekte ve onların hayatı kısaca tanıtılmaktadır. “On Parmağım On Çiçek” bölümünde çocukların geçmişle bağlarını tazeleyecek ve geçmişte kalan kimi gelenekleri hatırlatacak konulara değinilmektedir. Bu kapsamda el sanatlarına ve yemek yapma usullerine yer verilmektedir. “Çatla Taş” bölümünde ise tarihî şahsiyetlerin hikâyeleri ve Doğu Türkistan’ın ünlü dağ ve gölleri görsel ve yazı şeklinde sunulmaktadır. “Oynayan Bir Çocuğum Ben” bölümü ise bilmece, oyun, macera ve gizemli hikâyelerle, hayvanlara ya da doğaya yönelik bilgilendirici metinlerden oluşmaktadır. Özellikle Uygurların geleneksel oyunlarını resim ile tanıtan içerikler dikkat çekmektedir. Daha çok görsele önem veren “Ana Dilim-Zengin Dilim” bölümü ise eş anlamlı sözcüklere yer vererek çocukların dil dağarcığını arttırmayı hedeflemektedir.

Derginin amacı dergide açıkça belirtilmemiştir. Ancak ilk sayısında “Biz Kimiz” başlığı altında verilen paragraf ve genel içeriklere bakarak derginin Uygur kültürel kimliğini çocuklara aşılama, çocukların ana dil ve vatan sevgisiyle yetişmelerine katkıda bulunmak; bunu yaparken çocukların günümüz teknolojileri ve fen bilimlerine olan ilgisini arttırmayı amaçladığını söylemek mümkündür. Çocukların kendi ülkelerindeki şehirler ve tarihî, kültürel önemi bulunan mekânlar hakkında bir çizgi dizinin olay örgüsü içinde bilgi

edinmelerini sağlayan "Çatla Taş" bölümünde tarihî isimler ve kültürel mekânlar tanıtılırken "On Parmağım On Çiçek" bölümünde Uygur geleneksel yemekleri ve yemek yapma gibi kültürel pratikler sunulmaktadır. Her sayıda önemli tarihî şahsiyetler çocuksu dille tanıtılmaktadır. Bu şekilde iletilmek istenen doğru ve faydalı mesajlar, çocukların ilgisini çekecek, sevdirecek şekilde verilmektedir.

Derginin İstanbul'da Ayhan Eğitim Vakfı tarafından çıkarıldığı bilinmektedir. Künye bilgisinde derginin editörü ve sahibinin Muyesser Abdolehed (URL-5), güzel sanat editörünün Elmiur Efvan olduğu bilgisi yer almaktadır. Derginin yazar kadrosuna bakıldığında dergideki Uygurların tarihi isimleri, geleneksel çocuk oyunları, yemek kültürüyle ilgili içerikleri hazırlayanın genel olarak dergi sahibi Muyesser Abdolehed (URL-6) olduğu, güzel sanat editörlüğünü de 11 sayı boyunca Elmiur Efvanın üstlendiği görülmektedir. Ancak yazıların büyük çoğunluğunun farklı devletlerde yaşayan Uygur çocuklar tarafından yazıp gönderildiği anlaşılmaktadır ve bu yazarlar her sayıda değişiklik göstermektedir.

Derginin tirajı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak derginin editörü ve sahibi Muyesser Abdolehed'in kişisel Facebook sayfasında yıllık aboneliğinin Türkiye'de 68 TL, AB ülkelerinde 25 Euro, diğer ülkelerde 25 Dolar olduğu duyurulmaktadır. Ve Türkiye, Hollanda, Norveç, Almanya, Fransa, Kanada, ABD, Japonya, Avustralya, Suudi Arabistan gibi ülkelerdeki dağıtımdan sorumlu şahısların iletişim bilgilerine yer verilmektedir (URL-7). Ayrıca dergi sahibinden edinilen bilgilere göre derginin trajınının 1000 adet olduğu ve 500 adetinin sabit abonelerine ulaştırılmakta olduğu öğrenilmiştir¹. Derginin göze çarpan en önemli özelliklerinden birisi, dergide yer alan eserlerin büyük çoğunluğunun farklı ülkelerde yaşayan ve o ülke ve şehirlerde açılan ana dil okullarının öğrencileri tarafından yazılan eserlerden teşkil etmiş olmasıdır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, "Dört Kulak" çocuk dergisinin 3 yıl boyunca yayımlanan sayılarının içerikleri, dergideki bölümler ve sıklıkla işlenen konular incelenecektir. Bu bağlamda çalışma, genel olarak Türkiye'deki Uygur diasporasının dergi yayıncılığı, özel olarak ise çocuk dergiciliği hakkında bir betimleme ve izlenim sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda bir diaspora çocuk dergisi olan "Dört Kulak" çocuk dergisi, vatanseverlik ve kültürel kimlik konuları bağlamında içerik özelliklerine göre incelenecektir.

Yalçın ve Aytaş (2016)'a göre çocuk dergilerinde gelenek ve göreneklere, yurt sevgisi, kültürel, ulusal ve evrensel değerlere, günlük yaşam becerilerini geliştirici etkinlik ve bilgilere, çocuklarda grup bilinci oluşturacak ve birlikte çalışma becerilerini geliştirecek ve zenginleştirecek içeriklere yer verilmelidir. Çocukların düşünce ve istekleri önemsenmeli, dergi içinde kendilerini ifade edebilecekleri özel köşeler tasarlanmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2008: 306-307). Yalçın ve Aytaş'ın önerdikleri diasporik çocuk dergileri için daha da önemlidir. Çünkü dil ve kültürel çevresi farklı olan, kendi anavatanı ve kültürlerinden uzakta yaşayan göçmen çocuklarına anavatan sevgisi ve kültürel aidiyet bilinci kazandırmak o topluluğunun devamlılığı açısından hayati önem arz etmektedir.

Kültür hakkında farklı tanımlar bulunmakta, henüz üzerinde uzlaşmaya varılan bir genel tanım bulunmamaktadır. Yeryüzünde bulunan tüm toplumlarda doğuştan elde edilemeyen, toplumun yaşama ve sorun çözme biçimlerini, insanlar arasında meydana gelen etkileşimi, gelenek ve göreneklerini, dinî inanç, yeme-içme alışkanlıklarını belirleyen toplumlara özgü bir yol haritası vardır. Bu yol haritasına kültür adı verilmektedir (Şahin, 2010: 22; Köşe vd., 2001: 220). Hofstede kültürü; "yaşam süreci içerisinde kazanılan ve bir toplumun üyelerini diğerlerinden ayıran insan aklının kolektif programlaması ve bir toplumun çevresi ile olan

¹ Bilgi, dergi sahibi Muyesser Abdolehed'ten Messenger yazışma uygulaması aracılığıyla edinilmiştir.

ilişkilerini etkileyen yaygın karakteristiklerinin etkileşimlerinin toplamı” (Hofstede, 2001: 1) şeklinde tanımlamaktadır. Kültürler arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Kültürel farklılıklar kendilerini çeşitli şekillerde gösterebilmektedir. Hofstede, söz konusu farklılıkları sınıflandırmak amacıyla; “semboller”, “kahramanlar”, “ritüeller” ve “değerler” olmak üzere dört kategori saptamıştır. Bu kategoriler, üst üste soğan kabuklarından oluşan bir model yardımıyla açıklanır. Buna göre; en üst kabuğu semboller, onların altındaki kabukları kahramanlar, onların altındakilerini ritüeller oluşturur ve soğanın merkezinde ise değerler yer alır (Hofstede, 2001: 11).

Kültürel kimlik: Bireyin milliyet, etnisite, ırk, cinsiyet ve din gibi çeşitli kültürel kategorilerden oluşan belirli bir gruba özdeşleşmesi veya kendini bu gruba ait hissetmesi anlamına gelir. Kültürel gelenekler; miras, dil, estetik, kurallar ve gelenekler gibi ortak bilgilerin paylaşılması sürecinde oluşur ve devam eder. Bilim adamları, kültürel gruplarla özdeşleşmenin mutlak ve değişmez olduğunu varsayarken bugün onu zamansal ve uzamsal değişkenlerle ilişkilendirip bağlamsal olarak değerlendiriyorlar (URL-11). Bu çalışmada dergide işlenen kültürel kimlik unsurlarının Hofstede’in (2011) belirttiği dört kategori temelinde incelenmesinin uygun olacağı öngörülmektedir.

3.3. Araştırmanın Önemi

Literatürde çocuk dergilerinin incelenmesi ile ilgili birçok araştırma bulunmakta ancak diaspora çocuk dergileri ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan ilk niteliği taşıması açısından önem arz etmektedir. Diğer taraftan araştırmanın nesnesi olan derginin Uygurca olması, araştırmacının da aynı dili konuşuyor olması da bir özgünlük olarak görülebilmektedir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak yapılandırılmış ve araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan fenomen veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Şimşek ve Yıldırım, 2018: 217). Doküman incelemesi aynı zamanda yoğun bir şekilde belirli bir içeriğe odaklanma veya uzun bir dönem boyunca değişim ve devamlılığı ölçümlemek için kullanılabilir (McCulloch, 2004: 80). Wallen ve H. Hyun’a (2012) göre bir veri kaynağı olarak dokümanları yıllık raporlar, sanat eserleri, faturalar, kitaplar, karikatürler, genelgeler, mahkeme kayıtları, günlükler, diplomalar, yasal kayıtlar, gazeteler, dergiler vb. yayımlanmış ya da yayımlanmamış her türlü bilgiler oluşturmaktadır (Wallen ve H. Hyun, 2012: 537).

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye’deki Uygurlar tarafından Uygurca olarak diasporadaki Uygur çocuklar için çıkarılan çocuk dergileri oluşturmaktadır. Örneklem olarak ise 2019 yılından itibaren İstanbul’daki Ayhan Eğitim Vakfı tarafında çıkarılmaya başlayan “Tötqual-Dört Kulak” çocuk dergisi seçilmiştir.

3.6. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Veri toplama sırasında derginin 2021 Eylül itibariyle toplam 11 sayı yayımlandığı tespit edilmiştir. Dergi sadece basılı olarak çıkarılmakta ve abonelerine dağıtılmaktadır. Bunun yanında İstanbul’daki Uygur kitabevlerinde isteğe göre temin edilmektedir. Veri toplama aşamasında derginin 2. sayısı kitapevlerinden bulunamamıştır. Dolayısıyla derginin 2. sayısı hariç diğer 10 sayısı çalışma kapsamında incelenecektir. Diğer bir sınırlılık ise dergi hakkında daha detaylı bilgi edinmek için dergi sahibi ile sosyal medyadan iletişime geçilmiş ve dergiyle ilgili sorular yöneltilmiştir. Ancak dergi sahibinin “meşgul olması” nedeniyle istenilen cevaplar elde edilememiştir.

3.7. Bulgular ve Yorum

3.7.1. Vatan-Vatanseverlik

Dergide yer alan konuların hemen hemen hepsi çocuklara vatan bilinci ve vatanseverlik duygusu kazandıracak nitelikte işlenmektedir. Vatan-vatanseverlik konusunun en yoğun işlendiği bölümün "Söyleyecek Çok Şeyim Var" bölümü olduğu görülmektedir. 10 sayfadan oluşan bu bölümde, genel olarak çocukların dilinden çocuksu duygularla vatan hayali tasarlanmaktadır. Arzu, ümit, gaye, vatan, yurt, hürriyet, özlem, Uygur, Doğu Türkistan vb. terimlerin sıklıkla rastlandığı "Söyleyecek Çok Şeyim Var" bölümünde çocukların ana vatanını tekrar görme arzusu, geri dönme isteği, ana vatanındaki güzel anıları yansıtılmaktadır. Bazı yazılarda çocukların büyüdüğünde vatan için mücadele edecek birer nefer olacağı vurgulanmaktadır. Çocukların çocuksu dille ve çocukların kendi ifadeleriyle şekillenen bölümler ve görseller aracılığıyla mesajlar hedef kitleye ulaştırılmaktadır.

Derginin özellikleri kısmında bahsedildiği üzere derginin yazar kadrosunun büyük bir kısmı farklı ülkelerde kurulan Uygurca ana dil okullarının çocuklarıdır. Dergide işlenen vatan-vatanseverlik konularını çocukların dilinden yola çıkarak iki kategoride ele almak mümkündür. İlki, *Doğu Türkistan'da doğan ve son 10 sene içerisinde aileleriyle göç eden çocukların duyguları*: Dergide Doğu Türkistan'da doğup büyüyen ve ilkokulunun tümünü ya da bir kısmını orada okuyan çocukların vatana olan özlem ve geri dönüş arzuları güçlü bir şekilde yansıtılmaktadır. Çocuklar yazılarında geri bıraktıkları evlerine, yurtlarına, kardeşlerine, dede ve ninelerine olan özlemlerini ifade etmekte, görsel tasarımlar ise yazının etkileyciliğini arttıracak nitelikte tasarlanmaktadır. *İkincisi, ebeveynleri daha önce göç etmiş, yurt dışında doğmuş ve başlangıçtan itibaren eğitimini bulunduğu ülkelerde gören çocukların duyguları*: Dergide bu çocukların vatan bilinci genel olarak ebeveynleri tarafından şekillendirildiği anlaşılmaktadır.

Çocuklar yazılarında Doğu Türkistan'ı hiç görmediklerini ama annesi ya da babasının Doğu Türkistan'ın çok güzel, muhteşem bir yer olduğundan bahsettiğini, bunu duyunca Doğu Türkistan'ı gezme hayalleri oluştuğunu ifade etmektedir. Anlaşılacağı üzere Doğu Türkistan'da doğan çocukların vatan bilinci daha güçleyken yurt dışında doğan çocukların vatan bilinci annesi ya da babasından duyduğu ve onların özendirdiği kadardır. Bu yönden bakıldığında dergi bir anlamda ebeveynlere de seslenmekte, çocuklarda vatan-vatanseverlik bilincinin oluşmasında kilit rol oynayabileceklerine dikkat çekilmektedir.

Dergide vatan-vatanseverlik konularının işlendiği bir diğer bölüm ise "Bilim İnsanı Olursan Alêm Senindir" bölümüdür. Bölümde Doğu Türkistan'da ve yurt dışında yüksek eğitim gören teknoloji ve fen bilimleri alanında büyük başarılar elde eden Uygur bilim insanlarının kısaca özgeçmişi ve çocuklarla gerçekleşen diyalogları yer almaktadır. Çocuklara gayret, çalışkanlık, başarı, erdem ve millet için hizmet bilinci kazandırmayı amaç edindiği düşünülen bölümde, büyük başarılar elde ederek hem insanlığa hem de Uygurlara hizmet etme izlenimi iletilmek istenmektedir. Dergide vatan-vatanseverlik bağlamında göze çarpan diğer bir konu ise derginin her sayısında Doğu Türkistan'ın ünlü dağ, derya ve nehirlerinin tanıtımıdır.

3.7.2. Kültürel Kimlik

Dört Kulak çocuk dergisinde Uygur millî ve kültürel kimliğinin nasıl işlendiği üzerine odaklanan çalışmanın bu aşamasında, Hofstede (2011) ve Cohen'nin (2017) kültür ve kültürel kimlik yaklaşımından hareketle, kültürel kimliklerin dergide nasıl yansıtıldığı "semboller", "kahramanlar", "ritüeller" ve "değerler" başlığı altında açıklanmaya çalışılacaktır. Semboller, bir toplumdaki ihtiyaçları karşılamak için var olmakta, yeni ihtiyaçlar ile yenileri ortaya çıktığında eskileri kaybolmaktadır. Örneğin dil bir semboller sistemidir ve toplumun etkileşim biçimini aktarmaktadır. Kahramanlar bir toplumu temsil eden ve örnek olan kişiler olup kültürün gelecek nesillere aktarılmasında çok önemli bir rol

oynamaktadır. Ritüeller bir toplum içindeki kolektif uygulamaları tanımlayıp günlük yaşam içindeki selamlaşma biçiminden evlilik ve cenaze törenlerine kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Değerler ise kültürün özünü oluşturmakta, bir toplumu ifade eden temel özellikleri açıklamaktadır (Temel Eğinli, 2021: 13).

Semboller (dil): “Oynayan Bir Çocuğum Ben” adlı bölümün bir kısmı ve “Anadilim Zengin Dilim” başlığı altında verilen bölümler çocukların ilgisini çekecek, merak uyandıracak bilmece ve bulmacaların yer adlığı bölümlerdir. Örneğin “kim en hızla okuyabilir?” “Aşağıdaki hüsnî hatı kim okuyabilir?” vb. alt başlıklarla işlenen konular, çocukların kendi dillerini hızlı ve doğru okuyabilme yetkilerinin olmasının önemine işaret etmektedir. “Anadil Okullarında İlginç Sohbetler” adı verilen başlık altında ise farklı ülkelerde bulunan ana dil okullarında çocukların ana dil pratikleri ve onların “yanlış” kullanırken ilginç anlamlar ürettikleri deyim, ikileme, argo, atasözlerinin işlendiği kısa öyküler yer almakta ve söz konusu sözlerin kullanım yerleri açıklanarak çocukların dil zenginliğinin artırılması amaçlanmaktadır. “Anadilim Zengin Dilim” bölümü özel olarak Uygur ana dili için ayrılmıştır. Bölümde Uygur alfabesinin renkli çizgisel tasarımları, eş anlamlı sözler ve rutin hayatta sık kullanılan ama yurt dışındaki çocuklar açısından anlamı muğlak olabileceği öngörülen sözlerin açıklamaları tablolaştırılarak verilmektedir. “Atalarımız Diyor Ki” başlığı altında ise Uygurların uzun zamandan beri hayatlarında rehber edindikleri hikmetli sözler yer almaktadır.

Kahramanlar (Önemli isimler): Temel Eğinli (2021), kahramanların bir toplumu temsil eden ve örnek olan kişiler olup kültürün gelecek nesillere aktarılmasında çok önemli bir rol üstlenen şahsiyetler olduğunu vurgulamaktadır. Dört Kulak çocuk dergisinde, Uygur tarihinin önemli isimlerinin kısa hayat hikâyeleri çocuksu bir dille ve resimlenerek anlatılmaktadır. Derginin ilk sayısından itibaren her sayısının iç kapağında Uygur ve Doğu Türkistan tarihinde önemli yere sahip olan, Doğu Türkistan’ın bağımsızlık mücadelesinde kritik rol oynayan, Uygurların siyaset, felsefe, dil, edebiyat, kültür, din tarihinde nam salmış isimlerden üç kişinin renkli fotoğrafları verilmekte ve onların sembolik kısa sözleri eklenmektedir. İnceleme esnasında “Kaşgarlı Mahmut”, “Yusuf Has Hacip”, “Ali Şir Nevayi”, “Ahmet Yükneki”, “Saltuk Buğrahan”, “Abu Nesir Farabi”, “Muhammed Bin Abdullah Harabati” vb. Uygur ve Türk İslam tarihinin önemli isimlerinin iç kapakta yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Uygurların eğitim, kültür ve sanat hayatında öne çıkan pek çok isme iç kapakta yer verildiği görülmektedir. Abdülhalik Uygur, Lütfullah Mutallip, Molla Bilal Nazımı, Molla Musa Sayrami ve Mirza Muhammed Haydar, Sabit Damollam, Ahmet Can Kasimî, Tümmür Helpe, Sadır Pehlivan, Nazugum, Amannisahan, Turdi Ahun Aka, Ayhan Ana, Nimşihit, Abduşükür Muhammed Emin, Zordun Sabır, Hüsencañ Tecelli, Ahmet Ziyai, Turgun Almas, Şah Meşrep, Ahmet Şah Karakaş, Zunun Kadiri vb. bu isimler arasındadır. Derginin “Bilim İnsanlarımız Anlatıyor” başlığı altında ise Doğu Türkistan’da ve yurt dışında fen bilimleri ve teknoloji alanında başarı elde etmiş, uluslararası bilimsel alanlarda Uygurları temsil eden bilim insanların hayatı ve çocuklarla gerçekleştirdikleri konuşmalar aktarılmaktadır. Böylelikle Uygurların da bazı başarılar elde edebileceği, Uygurlar içinden de başarılı bilim insanların çıkabileceği mesajı iletilmekle birlikte, kendi milleti ile iftihar etmeleri hedeflenmektedir. “Çatla Taş” başlığı altında genel olarak “Satuk Buğrahan”, “Kürşad” gibi Uygur tarihinin mühim şahsiyetlerinin hayatı hikâyeye şeklinde sunulmaktadır.

Ritüeller (ayın): Dört Kulak çocuk dergisinde ritüele ilişkin herhangi bir konu bulunmamaktadır. Batı ve Hristiyan dininin merasim ve kutlama âdetlerine dergide yer verilmediği görülmektedir. Bir toplumun genel kültürel alışkanlıklarına aykırı ya da genel kabul görmeyen tartışmalı konuların dergiden uzak tutulması, Uygur millî kültürün saflığını korumanın bir alameti olarak düşünülmektedir.

Değerler: Her ırkın, milletin kültürel değerleri bulunmaktadır. Kültürel değerler bir milletin kültürel kimliğinin önemli bir parçasını oluşturmakta ve milletten millete, bölgeden bölgeye farklı olabilmektedir. Bu kültürel değerleri oluşturan dil, din, gelenek ve görenek, dünya görüşü, bayrak ve sanatı kapsamaktadır. Dört Kulak çocuk dergisinde, Uygur halkının kültürel değerleri çocukların ilgisini çekecek şekilde iletilmektedir. Örneğin derginin içeriği hemen hemen ana dile olan ilgi ve sevgiyi arttıracak nitelikte tasarlanmaktadır. Dinî açıdan bakıldığında, Ramazan ve Kurban Bayramları özel olarak hatırlanılmakta, Kur'an okuma ve güzel âhlak sahibi olmaya teşvik edilmektedir. "On Parmağım On Çiçek" bölümünde, Uygurların geleneksel el sanatları, yemek kültürü resimli olarak tanıtılmakta, çocukların da verilen resme bakarak yapmaları istenmektedir. Hatta bazı Uygur yemeklerinin nasıl yapılacağı tarifleri ile sunulmaktadır. Sanat açısından bakıldığında Uygur çocuk şarkıları ve müzik aletlerinin dergide yer aldığı görülmektedir. Diğer taraftan Uygurların âhlaki görüşü, sosyal ortamlarda davranış biçimleri, misafirlik kurallarının da dergide işlendiği görülmektedir. Örneğin 11. sayının "Çatla Taş" bölümünde "Misafiri Karşılarken" başlığı altında verilen bir yazıda şunlar yer almaktadır: *"Misafir gelmeden önce evi temizleriz, tathırları, güzel yiyecekleri hazırlarız, yıkanıp aklanıp temiz elbiseleri giyeriz. Misafir geldikten sonra selam ile karşılarız, eve davet ederiz, çay getiririz, çayı iki elle sunarız, tebessümle davranırız, çocukları varsa birlikte oyun oynarız"*. Diğer taraftan Doğu Türkistan'da çocukların sık sık oynadığı geleneksel Uygur çocuk oyunları derginin editörü tarafından kısaltılmakta ve nasıl oynanacağı detaylıca anlatılmaktadır. Söz konusu temalarda çocukları Uygur kültürüne özendirme çabası yansımaktadır.

Sonuç

1930'lu yıllarda başlayıp farklı dönemlerde farklı şekillerde meydana gelen Uygur göçleri, 2016 yılına kadar devam etmiştir. Bu göçlerin akabinde oluşan Uygur diasporası günümüzde farklı ülkelere dağılmış vaziyette diaspora hayatını sürdürmektedirler. Uygur diasporasının en yoğun yaşadığı ülkelerden biri de Türkiye'dir. Farklı dönemlerde Türkiye'ye göç eden Uygurlar Türkiye'ye geldikten sonra, bir yandan siyasal faaliyetlerle Doğu Türkistan'daki zulmü komuoyuna duyurmaya çalışırken diğer yandan çeşitli sosyal ve kültürel etkinliklerle varlığını korumaya gayret etmiştir. Bu amaçla çeşitli yayıncılık faaliyetlerine imza atılmıştır. 2009 yılına kadar olan süreçte Uygur diasporasının yayıncılık faaliyetlerinin daha çok siyasal dergiler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. 2009 yılından sonra ise kültürel ve edebî dergilere ağırlık verdikleri tespit edilmiştir. Ancak 2017 yılına kadar herhangi bir çocuk dergisi çıkarılmamıştır. 2017 yılında "Siyer Çocuk" adında bir çocuk dergisi çıkarılmaya başlanmış fakat derginin dinî içerikli olduğu görülmüştür. Kültürel ve edebî konuları içeren çocuk dergisi ise ancak 2019 yılında çıkarılmaya başlamıştır.

Birçok diaspora topluluğu gibi Türkiye'deki Uygur diasporasının da en önem verdiği hususlardan birisi çocuklara kültürel kimlik ve vatanseverlik bilincini özendirme. "Dört Kulak" çocuk dergisi bu amaçla çıkarılan ilk dergi olarak rağbet görmektedir.

Diasporadaki Uygur çocuklarının vatan sevgisi, kültürel kimlik bilinci ve aidiyet duygusu ile yetişmesine katkıda bulunma amacı taşıdığı düşünülen "Dört Kulak" çocuk dergisi, çocukların kendi kültürel değer ve sembollerinin farkında olmalarına verdiği önemle diğer çocuk dergilerinden ayrılmaktadır. Derginin dış ve iç kapakları, bölümleri ve içeriklerinin birbirini destekleyecek tarzda olduğu anlaşılmaktadır. Farklı ülkelerde farklı kültürlerle iç içe yaşamakta olan Uygur çocuklarının Uygur kimliğini yaşatmaları için içerikler özenle hazırlanılmıştır. Tarihî şahsiyetler, millî kahramanlar, Doğu Türkistan'ın dağ, derya ve güzel manzaralı gölleri tanıtılarak çocukların kafasında vatan imajı canlandırılmaya çalışılmıştır. İçeriklerin büyük çoğunluğunun farklı ülkelerdeki Uygur çocuklar tarafından

hazırlanmış olması Dört Kulak çocuk dergisinin bir başka özelliğini teşkil etmektedir. Dergide genel olarak Uygur dilinin ön planda tutulduğu gözlemlenmiştir. “Ana Dil Yolculuğumuz”, “Ben Ana Dili Konuşabilen Çocuk”, “Uygur Dilim Can Dilim” vb. temalarla aktarılan yazılar ile çocukların ana dile olan ilgi ve hassasiyetini arttırmak amaçlanmaktadır. Uygurların yeme-içme kültüründen misafir ağırlama kültürüne, el sanatlarından Uygur geleneksel çocuk oyunlarına, tarihî şahsiyetlerinden günümüzün başarılı Uygur bilim insanlarına kadar olan tüm konu ve içerikler dikkatlice hazırlanmış, çocukların Uygurca konuşmaları, Uygurca yaşamaları, Uygurca düşünmeleri ve Uygur kimliğini devam ettirmelerini sağlamalarına yönelik oluşturulmuştur. Kısaca söz konusu dergi, diasporada yaşayan Uygur çocukları için çıkarılan ilk kültürel ve edebî çocuk dergisi olma niteliği, hem içeriksel hem de tasarımsal özellikleri ile özgün ve önemli işlevler üstlenmektedir.

Kaynakça

- Bekin, Mehmet Rıza (1986). “Sayın Okuyucu”. *Doğu Türkistan’ın Sesi Dergisi*, (3): 11-12.
- Butler, Kim (2001). “Defining Diaspora, Refining a Discourse”. *Diaspora*, 10(2): 189-219.
- Cohen, Robin (1997). *Global Diaspora: An Introduction*. Londra: UCL Press.
- Dufoix, Stephane (2011). *Diasporalar*. (çev.: Işık Ergüden). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Göktürk, Hamut (2005). “Doğu Türkistan’dan Anadolu’ya Göçler”. *Uluslararası Göç Sempozyumu*. (İstanbul, 8-11 Aralık 2005). İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi.
- Güldeş, Mehmet (2008). *Doğu Türkistanlı Uygur Türklerinin Türkiye’de Kurdukları Dernekler ve Yayın Faaliyetleri*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Hacaloğlu, Yücel (2002). *Doğu Türkistan ve Türk Kültürü*. Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları.
- Hofstede, Geert (2001). *Culture’s Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. Sage.
- Hornby, Albert Sidney (2001). *Oxford Advanced Learner’s Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Ionescu, Dina (2006). *Engaging Diasporas as Development Partners for Home and Destination Countries: Challenges for Policymakers*. Geneva Switzerland: International Organization for Migration.
- Karluk, Abdürreşit Celil (2020). “Türkiye’deki Uygur Türkü Göçmenler ve Karşılaştıkları Sorunlar”. *Göç Sosyolojisi Türkiye’den Örneklerle*. (Ed. Çağatay Sarp). Ankara: Orion Kitabevi, 245-288.
- Mcculloch, Gary (2004). *Documentary Research in Education, History and the Social Sciences*. London: Routledge Falmer.
- Şimşek, Hasan ve Yıldırım, Ali (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Temel Eginli, Aysen (2021). *Reklamcılığa Giriş; Reklam Analizlerinde Kültürel Farklılıkların Önemi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.

Tursun, Nabijan (2020). "1933 ve 1944 Yıllarında Kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyetleri Hakkındaki Kaynaklar ve Bu Kaynakların Değeri". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (16): 233-257.

Yalçın, Alemdar ve Gıyasettin, Aytaş (2008). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İnternet Kaynakları:

URL-1: <http://gokbayrak.com/sayfa/kunye> (Erişim: 22.11.2021).

URL-2: <http://gokbayrak.com/dergi-sayfalari/1> (Erişim: 22.11.2021).

URL-3: <https://elkitab.org/> (Erişim: 23.11.2021).

URL-4:

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3841579872559885&set=pb.100001237315757.-2207520000.&type=3> (Erişim: 24.01.2022).

URL-5:

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=3841579872559885&set=pb.100001237315757.-2207520000.&type=3> (Erişim: 24.01.2022).

URL-6: <https://www.sivilsayfalar.org/2020/11/30/bbc-2020-100-kadin-listesinde-turkiyede-yasayan-uygur-yazar-ogretmen-muyesser-abdulahed-hendan-hiyal/> (Erişim: 3.11.2021).

URL-7: <https://www.facebook.com/100001237315757/posts/2342610449123509/?d=n> (Erişim: 3.11.2021).

URL-8: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim: 19.11.2021).

URL-9: Ben-Rafael, Eliezer. (2010). *Diaspora*, Sociopedia.isa. <http://www.sagepub.net/isa/resources/pdf/diaspora.pdf> (Erişim: 10.12.2021).

URL-10: Emet, Erkin. (2017). "Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Göçler". <https://www.doguturkistan.org/?p=9151> (Erişim: 15.12.2021).

URL-11: https://centerforinterculturaldialogue.files.wordpress.com/2017/01/kc22-cultural-identity_turkish.pdf (Erişim: 12.12.2021).